

ȘABLONIZAREA DIN AMONTE

In memoriam GRIGORE VIERU

Preambul. În secvența precedentă a acestui studiu¹, doar în treacăt (și-ntr-o notă de subsol) făceam mențiunea, să zicem „în avanpremieră”, că șablonizarea vine din *aval*², sau din *amonte*³, fără a aduce nici un fel de alte precizări. Adăugăm că plaga aceasta, pe care o numim – pentru prima dată (din câte știm) în lingvistica română – *șablonizare*⁴ poate veni, nu numai din *amonte* și din *aval*, ci chiar din *ambele* „orizonturi” ale construcției textului: și din *amonte*, și din *aval*, sincron.

Astfel, spre a ne mărgini doar la domeniul *fonetic*, de la care am pornit discuția, ilustrăm deocamdată cu un minim de exemple:

– din *amonte* vine „șablonul” *vocalic* (-o-) în pronunțarea neologismului *prOpOgandă* (în vorbirea populară ardelenescă), respectiv *consonantic* (-r-): *repeRcuRsiune* (în limbajul hiperurbanistic);

– din *aval*: *braNcoNaj/braNcoNier*, *iNdeNtic/iNdeNtifica*, *iNtiNerar* etc;

– din *amonte* și din *aval*, adică *bilateral* și *sincrom*, vine șablonul (-e-) în pronunția „prezidențială” a celui supranumit (de către V.C.Tudor, A. Păunescu și alți mari patrioți comuniști aplaudați) „geniul Carpaților”: „*cEtEțEni* (ai R.S.România)”, respectiv șablonul (-a-) pronunțând în varianta „parlamentară” – mai mult sau mai puțin ironică, dar sigur de *mahala* ! – a prenumelui și a numelui unui parlamentar (prea) liberal și (mult prea) „vocal”: *dAn mAhAlAche* etc.

Dar, desigur, *a enunța doar*, nu-seamnă deloc că am rezolvat problemele „dinamicii”, generării și propagării „șablonului” și ale „șablonizării” limbii, fenomen – precum s-a putut și se va putea constata și-n continuare – foarte complex.

Până aici ne-am referit doar la domeniul *fonetic*, cel mai vizibil, mai credibil și de necontestat. Dar fenomenul șablonizării este *omniprezent*: în *lexic* (lexicologie), în *ortografie*, în *gramatică* (morfologie și sintaxă), domenii din care, deloc sistemastic, am preluat până aici exemple spre ilustrare, urmărind prioritar *să ne convingem cititorii* de existența *real-malefică* a fenomenului șablonizării, pe

care studiile de limbă și gramaticile românești de până acum l-au ignorat. Toate aceste compartimente își așteaptă clasificări și studii aprofundate de aici înainte.

A lăsa cercetarea unei asemenea teme în stadiul actual ar semăna, desigur, a *superficialitate*. Or, noi tocmai „buruiana” asta ne propunem s-o combatem (ca și-n cercetarea de până aici), și-n această secvență și, promitem, și-n următoarele.

Din dorința mărturisită deja, de a dovedi *credibilitate*, și de a *cîștiga adepți*, vom „spicui” în continuare secvențe ale unor rezultate, să le spunem „de etapă”, cîștigate până acum și care vor fi finalizate în viitor.

Șablonizarea din amonte (V), vizînd sistemul *gramatical/sintactic* al sintagmelor *posesive* (mai „stufoase” ca multe altele) – obiectul prezentului articol – va ilustra cel mai penetrant și convingător următorul mesaj călinescian, pe care-l preluăm drept *motto*.

*

**

Motto:

„Superficialitatea este o boală națională; de aceea noi, români, nu progresăm”.

(G. Călinescu, *Enigma Otiliei*)⁵.

I. Sigur, G. Călinescu – dar și alți mari oameni de cultură⁶ – privea această *superficialitate* global: social-politic și cultural, în general. Îndrăznim să credem că și *felul imatur în care gîndim* și ne *exprimăm* (prea mulți dintre noi) aceste gînduri, intra în îngrijorările marelui intelectual român, autor al unicei în felul ei, inegalabilei, monumentalei *Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent*⁷. Chiar prioritar.

Despre fenomenul *șablonizării limbii*, am mai scris⁸. Dar importanta problemă a *direcțiilor* și *senzurilor* mecanismului de *generare* și *proliferare* ale acestui indezirabil fenomen n-am atins-o decît la *suprafață* (ceea ce ar putea să-nsemne chiar *superficial*, servitute împotriva căreia – precum am afir-

mat deja – ne pronunțăm).

De aceea – văzînd cîtă *superficialitate* dovedesc, și-n această privință, unele forțe *mass-media*, ba, mai rar, chiar și unii mari scriitori! – am hotărît să ducem, cît ne stă în putință, ofensiva spre elucidarea și stîrpirea *cauzelor și efectelor* acestei *buruieni în lanul limbii*. Cu alte cuvinte, metaforic vorbind (metaforic și nu prea!), îndemnul nostru stăruitor este *să ne plivim neghina holdei*, prioritar în scris, căci fenomenul e de proporții: „gîndind șablonard, ne exprimăm șablonard !”⁹.

Mergem pe exemple. Din autori de notorietate, pe cît se poate, fără a ignora, desigur, nici limba vorbitorilor de rînd.

1. Dornic a „marca” la zi, calendaristic, o tragică și atroce execuție de-acum peste două secole în Transilvania noastră martiră un mileniu, reporterul clujean al „României libere” își iuțește condeiul, mult mai interesat să nu „scape ocazia” decît să-și gîndească atent prima frază, debutînd – doar aparent corect – „cu sîngul”, mai rău chiar decît *superficial*. Iată:

„Unul dintre cele mai barbare *episoade ale istoriei* recente *ALE* [sic!] *Transilvaniei* s-a petrecut *exact acum* 288 [realmente, aritmetic și istoric, „*exact acum*” 228 !] de ani. În data de 28 februarie 1785, **Horea și Cloșca** au fost torturați cumplit, trași pe roată și executați în Alba Iulia”¹⁰.

Lăsînd la o parte febrilitatea (care-n cazul de față n-are nimic comun cu „*exactitatea*”) jurnalistic/calendaristică, specifică unor tabloide *superficiale*¹¹, (ca și precaritatea cunoștințelor de cea mai simplă aritmetică), să ne concentrăm atenția asupra *mecanismelor gramaticale* ale structurii frazei, asupra *articolelor/pronume ALE* și a *referențelor* lor.

Ne-ntîlnim în text cu două asemenea articole/pronume.

a) În „(unul dintre ... *episoade ALE istoriei*”, *ALE*, ca pronume, își are *referentul* său cert, valid, în pluralul neutru *episoade*: *ALE* = „*episoade/episoadeLE*” (= „*episoade ale istoriei*”)!

Al doilea *ALE*, însă, contrar opiniei autorului textului – care-l consideră identic cu primul, avînd, în consecință, același *referent* (neutru plural *episoade(LE > ALE)* – nu-și va putea dovedi validitatea referențială în sintagma posesivă *ALE* (=

„*episoade ale Transilvaniei*, cîtă vreme acest „obiect posedat” (*episoade > ALE*) aparține „posesorului” său, femininul singular *istoriei* (căci *istoria* „are” *episoade*, nu Transilvania !). Altfel spus, *episoadeLE* (> *ALE*) constituie „obiectul” *istoriei* ca „posesor”, nicidecum al *Transilvaniei*. „Posesorul” *Transilvaniei* își are ca „obiect posedat” singularul feminin *istoriei*, substituibil prin articolul/pronume feminin singular *A*: *A* (= „istoria”) *Transilvaniei*¹².

b) Explicația simplă, necesară și suficientă, a „derapajului” gramatical al jurnalistului nostru grăbit din exemplul supus analizei aici și acum, nu poate fi alta decît *trasarea-șablon, mecanică*, a precedentului „obiect posedat” (*ALE*), aparținînd primei sintagme posesive, (*episoade ALE istoriei*, din amonte, fără să-și mai pună problema *referentului* (*istoria/istorieI = A*). Avem de-a face, deci, cu două asemenea sintagme:

– *ALE* (= „*episoadeLE*”) *istoriei*, sintagmă posesivă *corectă*;

– **ALE* (= „*episoadeLE*) *Transilvaniei*, sintagmă posesivă *incorectă, agramată*.

Sigur, sintagma posesivă *corectă* este:

– (*episoade ale istoriei* recente) *A*¹³ *Transilvaniei*.

Reconstruind cele două *sintagme posesive* din „*cioburile*” rezultate din analiză, prima propoziție a textului, corectată, va fi:

Unul dintre cele mai barbare episoade ALE istoriei recente A Transilvaniei s-a petrecut acum două sute douăzeci și opt de ani.

2. Spre consolidarea cîștigurilor de pînă aici, dăm încă două exemple, unul din limbajul tehnic al cronicarilor sportivi, unde fenomenul abundă, altul din cel academic, istoric (chiar fiind text tradus), în care șablonizarea este, precum toată lumea se și așteaptă, o raritate .

a) „[Rada] Este un produs al școlii de fotbal *AL* lui Gică Popescu”(Alexandra Dragu, R.Gal Pal)¹⁴;

b) „Despre problema *originii* evreiești *a bunicULUI* după tată *A* lui Vasile Alecsandri s-a scris mult [...]” (Neagu Djuvara)¹⁵.

Comentariile ample asupra exemplului de mai sus (1 a) sunt valabile întru totul și-n cazul acestora

(2 a și b), revenindu-ne doar sarcina corectării, mai precis a „deşablonizării”¹⁶ lor:

– ... produs **al școlii** de fotbal **A lui Gică Popescu**;

– ... problema *originii* evreiești **a bunicului** după tată **AL lui V. A.**

II. Învederăm, în continuarea comentariilor de pînă aici, un aspect, nu lipsit de interes. Și anume, în ce măsură se poate considera important dacă „derapajul”, în confecționarea „șablonului”, pornește de la o *sintagmă posesivă corectă* (ca în cazurile analizate deja), sau de la alta, *incorectă*. Căci sunt numeroase structurile în care „șablonul” este prelevat, din start, dintr-o *sintagmă posesivă agramată*, avîndu-și „obiectul posedat” exprimat printr-un *articol/pronume* (AL, A, ...) raportat la un *referent greșit*, ca-n exemplul următor:

„Încă de la începutul anilor 50, conducerea de partid și de stat a României a încercat și a reușit să lărgescă *acesUL* în învățămînt, în general, și în învățămîntul superior, în special, **A fiLOR** și **fiiceLOR** clasei muncitoare și **A țărănilor** cooperativizați [...]”¹⁷.

1) Constatăm, la început, faptul că referentul indubitabil, *acesUL* (neutru singular), trebuia „reluat”, adică pronominalizat¹⁸, în conformitate cu cele prestabilite pînă aici¹⁹, prin articolul/pronume **AL** (neutru singular), nu prin **A** (feminin singular), din moment ce nu „găsim” în *amonte* un asemenea *feminin singular*, presupozabil *referent* alternativ, pînă sus-sus de tot: *conducereA*. (Iar identitatea de *gen* și *număr* între aceste entități ale sintagmei posesive este obligatorie). În nici un caz *conducereA* nu poate „servi” ca *referent/„obiect posedat”* al „posesorului” multiplu, ... **A fiilor și fiicelor**: nici *lingvistic*, nici *logic*, (nici măcar ... *politic* !) **conducereA* (nu era) **A fiilor și fiicelor** (ci **A** partidului-stat)! Adevăratul „obiect posedat” al „posesorilor” îl reprezintă *acesUL*: **fiii și fiicele** „aveau/posedau” *acesUL* (în învățămînt). Deci, sintagma posesivă corectă este: **AL** (= „acesUL”) **fiilor și fiicelor** ..., nu: **A* (= „conducereA”) **fiilor și fiicelor**.

2) Totuși, **A**, ca „obiect posedat” *greșit, agramat*, devine „șablonul” în următoarea sintagmă pos-

esivă, cu toate că referentul acesteia este aici altul, și anume, „posesorul” multiplu din precedentă sintagmă posesivă: **fiilor și fiicelor**. Căci **fiii și fiicele** (sunt) **AI²⁰ țărănilor**, nu-i deloc vorba că **acesul* (în învățămînt ar fi) **A**, (și nici măcar **AL*) **țărănilor**; cu atît mai puțin **conducereA* ... (**A**) **țărănilor!**

Suma summarum, constatăm că acolo unde *superficialitatea* noastră ancestrală „făurește” șabloane într-o veselie, nu mai contează dacă falsificăm o sintagmă *ab originem* corectă sau agramată! Luînd în brațe falsul „ca bun și corect”, îl putem multiplica oricît dorim!: cu el „spargem și munții”, vorba unui marș triumfalist al tinerilor brigadieri comuniști români, după model comsomolist sovietic: „Înfruntînd furtuni,/ spargem munții-n pumni!”.

Curînd, însă, a apărut și *replica parodică* a acestui fals triumfalism aberant, care replică „ne vine mănăușă” drept final:

„Din greșeală în greșeală –
spre 'Victoria' finală !”

Trăim un apăsător sentiment de „tristețe iremediabilă” (Topîrceanu), că *etapa comunistă* pe care am traversat-o – cu minciuna instituită politică de stat, cu „dubla gîndire” și cu toate celelalte tare *orwelliene*²¹ – ne-a „deranjat” visceral *gîndirea* (și *tot ce atîrnă* de la ea) atît de adînc în *cinci decenii*, încît rămîne de văzut dacă ne vor ajunge *zece* ca să ni le „reparăm”!

Note:

1. *Aspecte ale șablonării limbii* (IV), Revrom, XVII(2011), 2(64), p. 8-9.

2. *Ibidem*, p. 8/1/4, în ex.: „să *relIgItImeze* pe Sarkozy” (pentru: să *relEgItImeze*).

3. *Ibidem*, p. 9/2/notele 7 și 8, în ex. ca „aveam un belșug de păr **pe care** surorile mele îl numeau 'galben', dar **pe care** mie îmi plăcea să mi-l închipui 'auriu', păr **PE CARE** [sic!] nursa noastră [...] era grozav de mîndră”.

4. O slăbiciune a noastră este că de la început am oscilat între acești doi termeni gemați: *șablonare* și *șablonizare*, optînd, în cele din urmă, pentru *șablonizare*. Motivul, mai mult pragmatic, este că acesta, fiind mai abstract, exprimă mai bine fenomene din afara limbajului tehnic (mecanic) propriu-zis: „*șabloniza* [...] *a aplica mecanic o manieră de lucru, o idee considerată ca model* [șablon + iza]”. În timp ce *șablona* înseamnă strict tehnic „*a trasa*, cu ajutorul unui *șablon*,

forma sau dimensiunile unei piese [cf. germ. *sch-ablonieren*]” (V. NDULR (sau NDUR)/08, sv. **şablon** și **şabloniza**, p. 1605). Pentru *abrevieri*, v. secvența (I) a acestui studiu, Revrom, XVI(2010), 3(61), p. 17/2/Note.

5. Ap. *Creștinul azi*, 1(138)/2013, p. 3/1/1/

6. Din rîndul cărora, aici îl putem cita pe **Constantin Rădulescu Motru**, *Sufletul neamului nostru. Calități bune și defecte* (1910), în vol. *Etnicul românesc. Naționalismul*, Ed. Albatros, București, 1996, p. 127-238.

7. *ed. princeps*, București, Ed. Fundațiilor Regale, 1941, 1.141 p. *in folio* (ed. a II-a, revăzută, adăugită și îngrijită de Al. Piru, București, Ed. „Minerva”, 1988).

8. V. *Revista Română*, numerele: 3(61)/2010, 4(62)/2010, 1(63)/2011 și 2(64)/2011.

9. *Ibidem*, nr. 1(63)/2011, p. 10/2/3.

10. Rolib nr. 6808/1 III 2013, p. 11/4/2.

11. Cîta vreme ziarul „România liberă” vrem să credem că încă mai este îndeoște considerat cotidian politic de înaltă ținută.

12. Este, desigur, obligatoriu de menționat și explicat acest detaliu de *gramatică istorică*, în conformitate cu care articolul hotărît feminin *singular* –**A** (la *nominativ/acuzativ*) devine (>) –**I** (la *genitiv/dativ*): *casA* > *caseI*, *competențA* > *competențeI*, *datoriA* > *datoriiI*, *istoriA* > *istorieiI* etc. Mai menționăm „paradoxul” – vizibil chiar în exemplele de mai sus – ce constă în faptul că acest articol *singular* –**I** se aplică, nu *singularului*, cum ar fi logic, ci *pluralului* substantivelor feminine, rămînînd, totuși, la *singular!*: *casĂ* > *caseE* > *caseI*, *competențĂ* > *competențeE* > *competențeI*, *fatĂ* > *feteE* > *feteI*, *școalĂ* > *școliE* > *școliiI* etc. Excepția o constituie grupul femininelor terminate la *singular nominativ* în –**IE**, care primesc direct, *enclitic* (prin alipire la urmă), *articolul hotărît* despre care vorbim : *datoriIE* > *datoriiI*, *familIE* > *familieiI*, *istorIE* > *istorieiI*, *librărieIE* > *librărieiI* etc.

13. *istoriA* (>*istorieiI*), ca „obiect posedat” (feminin *singular*), se substituie – în orice sintagmă posesivă – prin articolul/ *pronume* –**A** (de la *forma cea mai simplă de nominativ singular* a articolului hotărît –**A**), *indiferent de caz*. (Standardizarea acestei *forme simple de nominativ* este valabilă și pentru celelalte genuri și numere: articolele/ *pronume* vor fi **al** (la *masculin-neutru singular*, chiar și pentru substantivele care se termină în –**e**, primind, *paradoxal*, articolul *omonim* cu pluralul feminin-neutrele: –**le**: *frat-E-LE*, *nastur-E-LE*, *președint-E-LE*; *num-E-LE*, *prenum-E-LE*, *pronum-E-LE* etc.), **ai** (pentru *oricare masculine plural*) și **ale** (pentru *toate femininele și neutrele plural*) *indiferent de caz!*

Acosta este unul dintre *fenomenele specifice evoluției istorice* a limbii române de la *latina vulgară*

(populară) pînă la *dacoromâna* literară de astăzi. Niciuna dintre limbile „surori” neolatine contemporane nouă n-a urmat această cale.

14. Adevărul 6270/17 2010, p. 30/4/1.

15. **Giuvara, Neagu**, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800 – 1848)*. Traducere din franceză de **Maria Carpov**, ed. a VII-a, Ed. „Humanitas”, București, (1995, 2002, 2005, 2006, 2007, 2008) 2009, (435 p.), p. 29/2. Este superfluu a preciza că *şablonizarea* „este românească”, nu „frânzească”! Altfel spus, responsabilitatea nu aparține autorului, ci traducătorului.

16. Menționăm că termenul *deşabloniza/deşablonizare* (precum și: *pluraliza/-re*, *singulariza/-re*, *pronominaliza/re* – asupra cărora am făcut mențiunea la timpul și la locul potrivite) îmi aparțin(e), nefiind atestat(e) de dicționarele uzuale românești, inclusiv de *Noul Dicționar Universal al Limbii Române*, ed. a III-a, București, Ed. Litera Universal (Tiparul și legătoria Graficom, Italia), 2008, 1872 p., *in folio*.

17. H.C.M. nr.1215/8 XI 1951, citat de dl. **Vasile Pop** în *Studenți ieșeni neîngenunchiați (II)*, Revrom, XVIII(2012), 1(67) martie, p. 19/1/1.

18. V. *supra*, nota 16.

19. V. *supra*, notele 12 și 13.

20. Încă puțină gramatică. *Pronominalizarea* unei entități lingvistice *eterogene multiple* (avînd componente de diverse genuri gramaticale) dă, de regulă, cîștig da cauză *masculinului plural* considerat *prioritar*. Deci: (*fii și fiice*) **AI țăranilor**, nu: ***ALE țăranilor**, în ciuda „aproprierii” topice *i-mediate* a componentei feminine: ... *fiice AI (țăranilor)* Aici vecinătatea (contiguitatea) „cedează”, spre deosebire de alte situații, în favoarea **priorității masculinului**.

21. V. Eric Blair, numit **George ORWELL** (1903 – 1950), *Republica animalelor* (1945) și 1984 (apărut în 1949).

